

COVID-19 PANDEMİSİ SIRASINDA ÖĞRENCİLERİN ÖZ ETKİLİLİK-YETERLİK DÜZEYLERİ VE ALGILANAN SOSYAL DESTEK DÜZEYLERİ: BİR ÜNİVERSİTE ÖRNEĞİ

SELF-EFFICACY-COMPETENCE LEVELS AND PERCEIVED SOCIAL SUPPORT LEVELS OF STUDENTS DURING THE COVID-19 PANDEMIC: A UNIVERSITY EXAMPLE

Müjde KERKEZ¹, Canan BİRİMOĞLU OKUYAN²

¹ Şırnak Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Şırnak, Türkiye

² Sakarya Uygulamalı Bilimler Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Fakültesi, Hemşirelik Bölümü, Sakarya, Türkiye.

ÖZET

Amaç: Bu çalışma üniversite öğrencilerinin öz etkililik-yeterlik düzeyleri ile algıladıkları sosyal destek düzeyleri arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla yapılmıştır.

Materyal ve Metod: Çalışma verileri, Mart-Nisan 2022 tarihlerinde, bir üniversitede öğrenim gören ön lisans öğrencilerinden toplanmıştır. Çalışmaya toplam 225 öğrenci katılmıştır. Araştırmanın verileri; araştırmacılar tarafından literatür bilgileri ışığında hazırlanan öğrencilere ait sosyodemografik özellikler ile ilgili anket formu, Öz Etkililik-Yeterlik Ölçeği ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği ile toplanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde sayı, yüzde, frekans dağılımları, one way anova, t-testi ve korelasyon analizleri kullanılmıştır.

Bulgular: Araştırmada yer alan öğrencilerin %70.2'si kadın, %35.2'si ilk ve acil yardım programı öğrencisidir. Çalışmamızda öğrencilerin öz etkililik-yeterlik ölçeği puan ortalaması 74.09±9.98 ve algıladıkları sosyal destek ölçeği toplam puanı 54.47±20.64 olarak saptanmıştır. Öğrencilerin demografik özelliklerinden algıladıkları anne tutumları ile öz etkililik-yeterlik düzeyleri arasında istatistiksel olarak önemli farklılık saptanmıştır. Ayrıca, öğrencilerin algıladıkları baba tutumları ile algılanan sosyal destek ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak önemli farklılık gözlenmiştir (p<0.005).

Sonuç: Öğrencilerin öz etkililik-yeterlik ölçeği ve algılanan sosyal destek ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak önemli pozitif ve zayıf bir ilişki belirlenmiştir. Pandemi sırasında öğrencilerin öz etkililik-yeterlik düzeyleri ile sosyal destek algılarını yükseltmek için öğrenciler sağlığı geliştiren ve olumlu davranışlar kazandıran uygun eğitim programlarına dahil edilebilir ve sosyal ilişkilerinin artırılması için çeşitli etkinlikler düzenlenebilir.

Anahtar Kelimeler: COVID-19, Hemşire, Öğrenci, Öz Etkililik-Yeterlik, Sosyal Destek.

ABSTRACT

Purpose: This study was conducted to determine the relationship between university students' self-efficacy-competence levels and their perceived social support levels.

Materials and Methods: The present study's data were collected from associate degree students studying at a university in March-April 2022. A total of 225 students participated in the study. The data of the research were collected from students with a questionnaire form about the sociodemographic characteristics of the students, the Self-Efficacy-Competence Scale and the Multidimensional Scale of Perceived Social Support prepared by the researchers in the light of the literature. Number, percentage, frequency distributions, one-way anova, t-test and correlation analyses were used in the analysis of the research data.

Results: 70.2% of the students participating in the study were female, and 35.2% were students studying at the first and emergency program. In our study, it was determined that the students' self-efficacy-competence scale mean score was 74.09±9.98, and their perceived social support scale total score was 54.47±20.64. A statistically significant difference was found between the maternal attitudes perceived by the students from their demographic characteristics and their self-efficacy-competence levels. Furthermore, A statistically significant difference was observed between the students' perceived father attitudes and their perceived social support scale scores (p<0.005).

Conclusion: It was determined that there was a statistically positive and weak relationship between the students' self-efficacy-competence scale and perceived social support scale scores. To increase students' self-efficacy-competence levels and perceptions of social support during the pandemic, they can be included in appropriate education programs that improve health and gain positive behaviors, and various activities can be organized to increase their social relations.

Keywords: COVID-19, Nurse, Student, Self-Efficacy-Competence, Social Support.

Sorumlu Yazar / Corresponding Author: Müjde KERKEZ, Öğretim Görevlisi, Şırnak Üniversitesi, Sağlık Hizmetleri Meslek Yüksekokulu, Şırnak, Türkiye. **E-mail:** mujjde_@hotmail.com

Bu makaleye atıf yapmak için / Cite this article: Kerkez M., & Birimoğlu Okuyan C. (2022). COVID-19 Pandemisi Sırasında Öğrencilerin Öz Etkililik-Yeterlik Düzeyleri ve Algılanan Sosyal Destek Düzeyleri: Bir Üniversite Örneği. *Gevher Nesibe Journal of Medical & Health Sciences*, 7(21), 91-99. <http://doi.org/10.5281/zenodo.7389519>

GİRİŞ

Pandemi gibi küresel çaptaki zorluklardan birini ilk kez yaşayan günümüz gençleri pandeminin getirdiği olumsuzluklardan dolayı alışkanlıklarında ani ve hızlı bir şekilde değişikliklere gitmek durumunda kalmıştır (Czenczek- Lewandowska et al., 2021). Bu genç kesimin büyük çoğunluğunu öğrenciler oluşturmaktadır. Öğrenciler pandemiden kaynaklı değişikliklere uyum sağlamanın yanında normal süreçte hiç kullanılmayan e-öğrenme öğretimi ile karşı karşıya kalmıştır. Uzaktan öğrenme eğitimi teorik bilginin yanı sıra alan uygulamalarının önemli olduğu sağlıkla ilişkili bilimlerde okuyan öğrenciler arasında kaygıya yol açmıştır. Literatürde kaygının, eylem kontrol süreçlerini olumsuz etkilediği ve öz etkililik-yeterlik düzeyini düşürdüğu ve bireylerin uzun vadeli hedeflerinin belirlenmesini engelleyebildiği ve üst bilişsel kontrol süreçlerinin kullanımını zayıflattığı belirtilmiştir (Pandya, 2021).

Sağlıkla ilişkili bilimlerde okuyan öğrencilerin mesleklerinde yetkin olabilmesi, hizmet sunumunda performans göstermesi için öncelikle kişinin kendini gerçekleştirme, öz yargısının farkında olması gerekir(Al-Dwaikat et al., 2021). Bu bağlamda kişinin aktivitesi gelecekte karşısına çıkabilecek zor durumların üstesinden gelmek için ne kadar başarılı olabileceği konusundaki inancını etkilemektedir (Cao et al, 2018). Öz etkililik-yeterlik düzeyi algısının düşmesi kaygı, çaresizlik, anksiyete ve stres durumlarında artma, benlik saygısı ve öz güvende azalma ile olumsuz düşüncelerin oluşmasına sebep olmaktadır (Ramón-Arбуés et al., 2020). Öz etkililik-yeterlik düzeyi arttıkça kişilerin sağlıklı yaşam biçimi davranışları geliştirme ve sürdürme ile kaygı düzeyinde azalma, yaşam kalitesinin yükselmesi, motivasyonda artma, oluşan tehditler karşısında kolay baş edebilme, engel durumunda çaba harcamaya istekli olma, sosyal yaşamda ve iş hayatında daha başarılı olma gibi önemli durumların olduğu belirtilmiştir (Klassen & Klassen, 2018). Yüksek öz etkililik-yeterlik düzeyine sahip kişiler strese daha pozitif yanıt verirken düşük öz etkililik-yeterliğe sahip kişiler daha çabuk pes ederler ve daha fazla kaygı yaşarlar (Libin et al., 2017). Literatürde insanların sağlıkla ilgili davranışlarının inançlarla etkilendiğini açıklayan Sağlık İnanç Modeline göre de bireyin öz etkililik-yeterlik düzeyi algısının majör bir belirleyici olduğu ve düşük öz etkililik-yeterlik düzeyine sahip olan bireylerin tatmin edici sosyal ilişkiler geliştiremedikleri belirtilmiştir (Schönfeld et al., 2017). Azalan sosyal ilişkiler özellikle öğrenciler üzerinde olumsuz duygulanım yaratmış ve bu süreçte sosyal desteğin önemini ortaya koymuştur.

Sosyal destek, stresörlere karşı bireyleri koruyucu bir faktördür. Literatürde sosyal desteğin benlik saygısı ile pozitif ilişkisi belirtilirken kaygı ile negatif ilişkisi vurgulanmıştır (Gariépy et al., 2016). Ek olarak, sosyal desteğin zihinsel gelişimi, bilişsel süreçleri ve çocuğun yaşamını doğrudan etkilediği belirtilmiştir (Gariépy et al., 2016). Pandemi gibi kriz durumlarında yaşanan yalnızlık duygusu, sosyal desteğin düşük olduğunu göstermektedir (Hu et al., 2020). Literatürde sosyal destek ile üniversite öğrencilerinin kaygısının azaldığı, yardım aramaya ilişkin olumlu tutumlar geliştirdikleri ve psikolojik rahatlama sağladığı belirtilmiştir (Thompson et al., 2016). Bu sonuç etkili ve sağlam sosyal desteğin halk sağlığı acil durumlarında gerekli olduğunu göstermektedir.

Sosyal destek, düşük veya yüksek öz etkililik-yeterlik düzeyinin önemli bir belirleyicisi olup bireylerin yaşam deneyimlerinde karşılaştıkları stresörlerle baş etme mekanizmasının ve öz etkililik-yeterlik inancının gelişmesine yol açar (Cao et al., 2020). COVID 19 sürecinde öz etkililik-yeterlik düzeyine olan inanç ile sosyal desteğin arttırılması bireylerin bu süreç ile daha kolay baş edebilmesini kolaylaştıracak ve gelecek durumlara hazırlanmasını sağlayacaktır.

Literatürde sağlıkla ilişkili bölümlerde okuyan ön lisans öğrencilerinde yapılan çalışmalarda öz etkililik-yeterlik düzeyleri ve algılanan sosyal destek düzeyleri ilişkisini ortaya koyan bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu doğrultuda bu araştırma, üniversite öğrencilerinin öz etkililik-yeterlik düzeyleri algıları ve algılanan sosyal destek düzeylerini belirlemek amacı ile tanımlayıcı- kesitsel tasarım olarak planlanmıştır.

Araştırma Soruları:

1. Covid-19 pandemi sürecinde öğrencilerin öz etkililik-yeterlik düzeyleri algıları nasıldır?
2. Covid-19 pandemi sürecinde öğrencilerin algılanan sosyal destek düzeyleri nedir?
3. Covid-19 pandemi sürecinde öğrencilerin öz etkililik-yeterlik düzeyleri algıları ve algılanan sosyal destek düzeyleri arasında nasıl bir ilişki vardır?

MATERYAL VE METOD

Araştırmanın Türü

Araştırma, pandemi sürecinde üniversite öğrencilerinin öz etkililik-yeterlik algıları ve algılanan sosyal destek düzeylerinin incelenmesi amacıyla tanımlayıcı-ilişki arayıcı tipte yapılmıştır.

Araştırmanın Evreni ve Örneklemi

Çalışmanın evrenini Türkiye'nin doğu bölgesinde bulunan bir üniversitenin ön lisans bölümünde eğitim gören öğrenciler oluşturmuştur (N=340). Örneklem büyüklüğünün belirlenmesinde $\alpha = .05$, %95 güven düzeyi toplam 181 öğrenciye ulaşılması gerektiği belirlenmiştir (Yazıcıoğlu & Erdoğan, 2014). Bu doğrultuda araştırma anketi araştırmaya katılmaya gönüllü olan 225 öğrencinin ders dışı saatlerinde uygulanmıştır.

Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma verileri, Mart-Nisan 2022 tarihlerinde, bir üniversitede öğrenim gören ön lisans öğrencilerine yönelik olarak yüz yüze olarak toplanmıştır.

Araştırmaya dâhil edilme ölçütleri

- Araştırmaya katılmaya gönüllü olan,
- Herhangi bir fiziksel engeli bulunmayan,
- İletişim kurmada problem yaşamayan,
- Sağlık meslek yüksekokulunda öğrenim gören öğrenciler araştırmaya dahil edilmiştir.

Araştırmaya dâhil edilmeme ölçütleri

- Araştırmaya katılmaya gönüllü olmayan öğrenciler araştırma dışında bırakılmıştır.

Araştırma Verilerinin Toplanması

Araştırmanın verileri, araştırmacılar tarafından literatür bilgileri ışığında hazırlanan (Libin et al., 2017; Ramón-Arhués et al., 2020; Thompson et al., 2016) öğrencilere ait sosyo-demografik özellikler, öz etkililik-yeterlik ölçeği ile çok boyutlu algılanan sosyal destek ölçeği ile toplanmıştır.

Öz etkililik-yeterlik ölçeği: Davranışsal değişimleri ortaya koymak için Sherer ve ark.'nın geliştirdiği ölçeğin, Türkçe geçerlik-güvenirliliği çalışması Gözüm ve Aksayan tarafından yapılmıştır (Gözüm & Aksayan, 1999). Öz değerlendirmeye dayalı olarak yapılan ölçek, toplam 23 maddeden oluşmaktadır. Ölçekten alınabilecek puan 23-115 arasında değişmektedir. Ölçekten alınan puan arttıkça genel öz etkililik-yeterlik algısının yükseldiği belirtilmiştir. Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0.81'dir. Çalışmamızdaki Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ise 0.79 olarak hesaplanmıştır.

Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ÇBASDÖ): Zimet ve ark. 'nin geliştirdiği ölçeğin (1990), Türkçe geçerlik ve güvenirliliği Eker ve ark. tarafından yapılmıştır (Eker et al., 2001). Subjektif bildirim dayalı ölçek 12 madde ve 3 alt boyuttan oluşmaktadır. Toplam ölçek puanı 12-84 arasındadır. Ölçekten alınan puan arttıkça algılanan sosyal desteğin arttığı belirtilmiştir. Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı 0.85'tir. Çalışmamızdaki Cronbach Alpha iç tutarlık katsayısı ise 0.91'dir.

Verilerin Analizi

Araştırma verileri SPSS 22.0 programı ile değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı özelliklerin gösterilmesinde yüzdelik dağılımları, standart sapma, sayı ve ortalama kullanılmıştır. Verilerin normal dağılıma uygunluğunu saptamak amacıyla Kolmogorov-Smirnov Z testi yapılmıştır. Normal dağılım gösteren verilerin değerlendirilmesinde t testi, one way anova ve korelasyon analizi ile incelenmiştir. Anlamlılık seviyesi olarak $p < 0.05$ kabul edilmiştir.

Araştırmanın Etik Yönü

Araştırmanın yapılabilmesi için bir devlet üniversitesinden etik kurul izni (2022/E.33141) alınmıştır. Çalışma Helsinki Bildirgesi'ne uygun olarak yürütülmüştür. Katılımcılardan araştırmaya gönüllü olduklarına dair sözlü ve yazılı onam alınmıştır.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmadan elde edilen bulgular sadece araştırmanın yapıldığı bölgeye genellebilir ve araştırma veri toplama araçlarının uygulandığı tarihlerde çalışmaya katılmayı kabul eden öğrencilerden elde edilen verilerle sınırlıdır.

BULGULAR

Bu bölümde çalışmaya katılan öğrencilerin sosyo-demografik özellikleri, öz etkililik-yeterlik düzeyi algıları ve sosyal destek düzeyleri arasındaki dağılımlar incelenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1. Öğrencilerin Sosyo-demografik Özellikleri (n=225)

	Sayı	Yüzde
Yaş		X±SS
		21.25±1.95
Cinsiyet		
Kadın	158	70.2
Erkek	67	29.8
Okuduğunuz önlisans programı		
Tıbbi Dökümantasyon ve Sekreterlik	77	34.2
İlk ve acil yardım	80	35.6
Çocuk gelişimi	46	20.4
Optisyenlik	22	9.8
Okuduğunuz sınıf		
1. sınıf	79	35.1
2.sınıf	146	64.9
Aile tipi		
Çekirdek aile	158	70.2
Geniş aile	62	27.6
Anne-baba ayrı yaşıyor	5	2.2
Birlikte yaşanan bireyler		
Yalnız	20	8.9
Aile	127	56.5
Yurt	78	34.6
Ailede size ait kararları kim verir?		
Ailem	97	43.1
Kendim	128	56.9
Algılanan anne tutumu		
Otoriter	53	23.5
Demokratik	98	43.6
Aşırı koruyucu	74	32.9
Algılanan baba tutumu		
Otoriter	86	37.2
Demokratik	88	39.1
Aşırı koruyucu	51	22.7
TOPLAM	225	100.00

Tablo 2'ye göre; öğrencilerin öz etkililik-yeterlik düzeyleri ve sosyal destek düzeyleri ölçeği puan ortalamalarının orta düzeyde olduğu saptanmıştır.

Tablo 2. Öğrencilerin Öz Etkililik-Yeterlik Ölçeğinden ve Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinden Aldıkları Puanların Dağılımı

	Min.	Max.	X±SS
Öz Etkililik-Yeterlik Ölçeği Alt Boyutları			
Davranışa Başlama	12.00	36.00	25.68±5.46
Davranışı Sürdürme	8.00	32.00	21.90±5.34
Davranışı Tamamlama	5.00	25.00	17.37±5.03
Engellerle Mücadele	3.00	15.00	9.14±2.73
Toplam Puanı	23.00	115.00	74.09±9.98
Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği Alt Boyutları			
Aile	4.00	28.00	19.79±7.75
Arkadaş	4.00	28.00	18.40±7.89
Özel İnsan	4.00	28.00	16.28±9.05
Toplam Puanı	12.00	84.00	54.47±20.64

Tablo 3. Öğrencilerin bazı demografik özellikleri ile Öz Etkililik-Yeterlik Ölçeği ile Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği toplam puanlarının karşılaştırılması

	Öz Etkililik-Yeterlik Ölçeği			Sosyal Destek Algısı Ölçeği			
	Ort±SS	Test	p***	Ort±SS	Test	p	
Cinsiyetiniz **							
Kadın	158	74.28±10.03	t=0.441	0.660	55.96±19.57	t=1.671	0.096
Erkek	67	73.64±9.93			50.96±22.73		
Okudukları sınıf**							
1.sınıf	79	72.86±8.09	t=-1.487	0.139	51.92±22.02	t=-1.364	0.174
2. sınıf	146	74.76±10.84			55.85±19.79		
Birlikte yaşanan kişi*							
Aile	127	74.70±10.42	F=0.285	0.836	69.45±16.76		
Yurt	78	74.82±8.72			53.34±20.13	F=4.039	0.008
Yalnız	20	73.55±10.74			52.51±21.27		
Algıladığınız anne tutum*							
Otoriter	53	73.78±10.32			55.70±19.16		
Demokratik	98	75.12±9.06	F=2.787	0.042	56.12±21.77	F=1.123	0.341
Aşırı Koruyucu	74	73.55±10.34			52.05±20.22		
Algıladığınız baba tutumu*							
Otoriter	86	74.36±10.70			49.75±20.38		
Demokratik	88	75.29±8.53	F=2.213	0.087	58.90±20.34	F=4.409	0.005
Aşırı Koruyucu	51	72.92±10.15			56.45±19.14		
TOPLAM	225						

* One Way Anova testi (Post Hoc Benfornini); **t:Independent Sample testi; *** p<0.05

Tablo 3 incelendiğinde öğrencilerin birlikte yaşanan kişi ile algılanan sosyal destek ölçeği arasında istatistiksel olarak önemli farklılık saptanmıştır (p=0.008). Gruplar arası farklılığı saptamak için yapılan Benfornini analizinde aile ile yaşayan öğrencilerin diğer öğrencilere göre algıladıkları sosyal desteklerinin daha yüksek olduğunu saptanmıştır (p<0.05). Öğrencilerin algıladıkları anne tutumları ile öz etkililik-yeterlik ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak önemli farklılık saptanmıştır (p=0.042). Gruplar arası farklılığı saptamak için yapılan Benfornini analizinde annelerini demokratik olarak algılayan öğrencilerin öz etkililik-yeterlik düzeyleri diğer gruplara göre daha fazladır (p<0.05). Öğrencilerin algıladıkları baba tutumları ile algılanan sosyal destek ölçeği puan ortalaması arasında istatistiksel olarak önemli farklılık saptanmıştır (p=0.005). Gruplar arası farklılığı saptamak için yapılan Benfornini analizinde babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin sosyal destek düzeyleri diğer gruptaki öğrencilere göre daha fazladır (p<0.05).

Tablo 4. Öğrencilerin Öz Etkililik-Yeterlik Ölçek Puanı ile Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçek Puanı Arasındaki ilişki

ALT BOYUTLAR		Aile	Arkadaş	Özel İnsan	Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği
Davranışa Başlama	r	-0.071	0.007	-0.071	-0.055
	p	0.286	0.915	0.286	0.408
Davranışı Sürdürme	r	0.011	0.072	-0.118	-0.020
	p	0.867	0.283	0.078	0.766
Davranışı Tamamlama	r	0.297**	0.209**	0.219**	0.288**
	p	<0.001	0.002	<0.001	<0.001
Engellerle Mücadele	r	0.324**	r=0.236**	0.296**	0.342**
	p	<0.001	<0.001	<0.001	<0.001
Öz Etkililik-Yeterlik Ölçeği	r	0.205**	0.212**	0.089	0.197**
	p	0.002	<0.001	0.182	0.003

r= Korelasyon analizi, **p<0.005

Tablo 4'e göre öğrencilerin Öz Etkililik-Yeterlik Ölçeği ile Algılanan Sosyal Destek Ölçeği arasında istatistiksel açıdan önemli pozitif yönlü zayıf bir ilişki saptanmıştır ($p<0.001$). Öğrencilerin Öz Etkililik-Yeterlik Ölçeği toplam puanı ile Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Aile ve Arkadaş Ölçeği alt boyutu puanları arasında pozitif yönlü istatistiksel açıdan önemli zayıf bir ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Öğrencilerin Öz Etkililik-Yeterlik Ölçeği alt boyutlarından davranışı tamamlama ölçeği puanları ile Algılanan Sosyal Destek Ölçeği toplam boyutu ile ölçek alt boyutlarından aile, arkadaş ve özel insan ölçeği puanları arasında pozitif yönlü istatistiksel açıdan önemli zayıf bir ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Öğrencilerin Öz Etkililik-Yeterlik Ölçeği alt boyutlarından engelle mücadele ölçeği puanları ile Algılanan Sosyal Destek Ölçeği toplam puanı ile aile, arkadaş ve özel insan alt boyutları puan ortalamaları arasında pozitif yönlü istatistiksel açıdan önemli zayıf bir ilişki bulunmuştur ($p<0.05$).

TARTIŞMA

Üniversite öğrencileri COVID-19 ile birlikte en savunmasız gruplardan birini oluşturmuştur. Bu çalışmanın bulguları salgın sürecinde okulların ve yurtların kapatılması, örgün eğitimden uzaktan eğitime geçiş gibi durumlardan etkilenen popülasyonun öz etkililik-yeterlik ve sosyal destek sistemleri üzerindeki etkilerine odaklanmaktadır. Çalışmada öğrencilerin öz etkililik-yeterlik düzeyleri ile algıladıkları sosyal desteklerin orta düzeyde olduğu ve öz etkililik-yeterlik ile sosyal destek arasında istatistiksel olarak önemli pozitif yönde ilişki saptanmıştır.

Çalışmada ebeveyn tutumlarının öz etkililik-yeterlik düzeyleri ile sosyal desteği olumlu yönde arttırdığı saptanmıştır. Bu sonuç, aileden özellikle ebeveynlerden destek alınması bireylerin kariyerleri için gerekli kaynaklara ulaşmasını, güven ve motivasyonunu artırmasını sağlayabilir. Kim ve ark.'nın sosyal destek ve öğrenci tükenmişliği arasındaki ilişkiyi inceledikleri meta analiz çalışmasında; genel öğrenci tükenmişliği ve toplam sosyal destek arasında önemli bir ilişki olduğu, daha fazla tükenmişlik hisseden öğrencilerin aile, arkadaş tarafından daha az desteklendiklerini ve bu bireylerin strese daha yatkın oldukları belirtilmiştir (Kim et al., 2018). Ren ve ark.'nın adölesanların algıladıkları sosyal destek ve yalnızlık ile psikolojik iyi oluşlarını inceledikleri çalışmasında öğrencilerin üniversiteye uyumunu etkileyen faktörlerin en önemlisinin aile, akranlar veya öğretmenler tarafından sağlanan sosyal destek olduğu bunun yalnızlığı azalttığını belirtilmiştir (Ren & Ji, 2019). Bu durum üniversite öğrencilerinin temel öznel ihtiyaçları sadece objektif değil, ailelerden, akranlardan ve toplumdan gelen bakım ve yardım destek ile umut, motivasyon ve güven düzeylerini arttırdığını gösterebilir.

Çalışmada öğrencilerin algıladıkları anne tutumunun öz etkililik-yeterlik ile ilişkili olduğu, annesini otoriter olarak algılayan öğrencilerin öz etkililik-yeterlik düzeyleri daha yüksektir. Bu durum, toplumumuzda ebeveyn çocuk ilişkisinde annenin önemli roller üstlendiğini gösterebilir. Yapılan bir çalışmada anne desteğinin olumlu ruh sağlığının geliştirilmesinde koruyucu bir faktör olduğu, zihinsel sağlığın gelişiminde önemli olduğu belirtilmiştir (Atalar et al., 2018).

Çalışmada diğer bulgu öğrencilerin algıladıkları baba tutumunun algılanan sosyal desteği önemli ölçüde etkilediği, babalarını demokratik olarak algılayan öğrencilerin sosyal desteklerinin daha yüksek olduğu bulunmuştur. Bu sonuç, ataerki toplumda erkeğe atfedilen sosyalleşme süreciyle ilişkilendirilebilir. Yapılan bir çalışmada baba desteğinin olumlu ruhsal sağlığı etkilediği ve ebeveyn desteğinin önemli olduğu vurgulanmıştır (Kendler et al., 2006).

Öğrencilerin öz etkililik-yeterlik düzeylerinin orta düzeyde olduğu saptanmıştır. Diotaitu ve ark.'nın pandemi sürecinde 707 üniversite öğrencisiyle yaptıkları çalışmada öz etkililik-yeterlik düzeyinin daha düşük olduğu (Diotaitu et al., 2021), Yıldırım ve ark.'nın pandeminin ilk dönemlerinde geniş bir örneklem kitlesiyle yaptıkları çalışmada öz etkililik-yeterlik düzeylerinin düşük olduğunu ve bu süreçte yüksek öz etkililik-yeterliğin olumlu ruhsal sonuçlara yol açtığını belirtmişlerdir (Yıldırım & Güler, 2020). Literatürde, düşük öz etkililik-yeterlik düzeyi ile depresyon gelişimi için bir risk faktörü olabileceği ve olumlu öz değerlendirmenin depresif belirtileri hafiflettiği bildirilmiştir (Choi et al., 2019). Bu sonuç son dönemlerini yaşadığımız pandemide bireylerin sürece uyum sağlamasıyla ilişkilendirilebilir.

Öğrencilerin algıladıkları sosyal destek düzeylerinin orta düzeyde olması araştırmamızın bir diğer bulgusudur. Çalışmamızda öğrencilerin algıladıkları sosyal destek ölçeği toplam puanı 54.47 ± 20.64 olarak bulunmuştur. Üniversite öğrencileriyle yapılan çalışmalarda benzer sonuçlar bulunmuş olup Muyor-Rodríguez ve ark.(Muyor-Rodríguez et al., 2021) tarafından 69.3 ± 13.53 ; Karaca ve ark.(Karaca et al., 2019) tarafından 65.10 ± 12.23 ; Gamal ve ark.(Al-Gamal et al., 2019) tarafından

60.41±12.30, Jibeen ve ark.(Jibeen, 2016) tarafından 57.42±19.5 olarak belirtilmiştir. Bu sonuç öğrencilerin benzer sosyo-demografik özelliklere sahip olmasıyla ilişkilendirilebilir.

Çalışmada öğrencilerin öz etkililik-yeterlik düzeyleri arttıkça sosyal destek düzeylerinin arttırdığı saptanmıştır. Brown ve ark.'nın yaptıkları çalışmada azalan sosyal destek, öz etkililik-yeterlik azalmasına ve olumsuz duygulanım tarzlarının ve öz değerlendirmelerin artmasına neden olabileceğini belirtmiştir (Brown et al, 2016). Ali ve ark.'nın üniversite öğrencilerinde algılanan sosyal destek ve öz etkililik-yeterlik düzeylerinin sağlıklı beslenme ve fiziksel inançlar üzerine etkisi inceleyen çalışmada sosyal desteğin arttıkça öz etkililik-yeterlik düzeyi artan öğrencilerin sağlıklı yaşam aktiviteleri gösterdiği belirtilmiştir (Ali et al., 2021). Tamcan ve ark. 425 üniversite öğrencisi ile yaptığı çalışmada öz etkililik-yeterlik ve algılanan sosyal destek arasında çift taraflı bir ilişkili ve algılanan sosyal desteğin sağlıkla ilgili davranışların önemli bir yordayıcısı ortaya koymuştur (Tamcan & Dag, 2021). COVID 19 döneminde üniversite öğrencilerin okula uyum süreçlerinde sosyal desteğin aracı rollerinin incelendiği bir çalışmada sosyal desteği fazla olan öğrencilerin hayata karşı daha olumlu ve dirençli tutumlar gösterdiklerini belirtmiştir (Öcal & Ender , 2016). Pearlman ve ark.'nın tıp öğrencilerinde sağlık inançları üzerinde algıladıkları sosyal destek ile öz etkililik-yeterlik değişkenlerini inceledikleri çalışmada sağlıkla ilgili davranışları geliştirmede aracı değişken olduğunu belirtmişlerdir (Pearlman et al., 2021). Bu bulgunun sonuçları literatüre benzer niteliktedir.

SONUÇ

Pandemiler, insanlar arasındaki psikolojik sıkıntıyı arttırdığından küresel bir endişe kaynağıdır. Pandeminin fiziksel sağlık etkilerine ek olarak psikolojik sağlık, ekonomik durum ve sosyal ilişkiler üzerinde çok sayıda etkisi vardır. Çalışma sonuçları ruh sağlığı açısından önemli olan ve öğrencilerin yaşamlarını etkileyen öz etkililik-yeterlik düzeyleri ile sosyal destek algılarının orta düzeyde olduğunu göstermektedir. Özellikle pandemi sürecinde yaşanan sosyal izolasyon genelde toplum sağlığını özelden bireylerin psikolojik iyi olma durumlarını derinden etkilemiştir. Bu sonuçlardan hareketle salgının daha ne kadar süreçte etkisi altında olacağını bilmediğimiz dünyada özellikle üniversite öğrencileri için meslekte en aktif olacakları dönemde öz etkililik-yeterlik düzeyleri ile sosyal desteklerinin yüksek olması mesleği etkin olarak yerine getirmelerini sağlayacaktır. Bu doğrultuda pandemi sürecinde öğrencilerin, öz etkililik-yeterlik düzeyleri ile sosyal destek algılarını yükseltmek için sağlığı geliştiren olumlu davranışlar kazandıran uygun eğitim programlarına dahil edilmesi ve sosyal ilişkilerinin artırılması için çeşitli etkinlikler düzenlenebilir.

Teşekkür

Araştırmaya katılan öğrencilere teşekkür ederiz.

Çıkar Çatışması Beyanı

Araştırmacılar, bu çalışmada herhangi bir çıkar çatışması olmadığını beyan ederler.

Finansal Destek

Bu araştırma, kamu, ticari veya kar amacı gütmeyen sektörlerdeki herhangi bir finansman kuruluşundan özel bir hibe almamıştır.

Yazar Katkıları

Plan, tasarım: CBO; MK; **Materyal, metot ve veri toplama:** CBO, MK; **Analiz ve yorum:** CBO, MK; **Yazım ve eleştirel değerlendirme** CBO, MK.

KAYNAKLAR

- Al-Dwaikat, T. N., Rababah, J. A., Al-Hammouri, M. M., & Chlebowy, D. O. (2021). Social Support, Self-Efficacy, and Psychological Wellbeing of Adults with Type 2 Diabetes. *Western Journal of Nursing Research*, 43(4), 288–297. <https://doi.org/10.1177/0193945920921101>
- Al-Gamal, E., Bin Saeed, S., Victor, A., & Long, T. (2019). Prolonged grief disorder and its relationship with perceived social support and depression among university students. *Journal of Psychosocial Nursing and Mental Health Services*, 57(2), 44–51. <https://doi.org/10.3928/02793695-20181023-03>
- Ali, H. I., Alhebshi, S., Elmi, F., & Bataineh, M. F. (2021). Perceived social support and self-efficacy beliefs for healthy eating and physical activity among Arabic-speaking university students: adaptation and

- implementation of health beliefs survey questionnaire. *BMC Public Health*, 21(1), 1–13. <https://doi.org/10.1186/s12889-021-12138-0>
- Atalar, D. S., & Atalay, A. A. (2018). Ergenlik döneminde duygu düzenleme ve ruh sağlığı: ana-babanın ve mizacın rolü. Bildik, T., editör. Ergenlik Dönemi ve Ruhsal Bozukluklar. Ankara: Türkiye Klinikleri, 84-90.
- Brown, DA., Kouri, NA., Rahman, N., Joscelyne, A., Bryant, RA., Marma, RC. Enhancing Self-Efficacy Improves Episodic Future Thinking and Social-Decision Making in Combat Veterans with Posttraumatic Stress Disorder. *Psychiatry Research*. 2016; 242, 19-251.
- Cao, W., Fang, Z., Hou, G., Han, M., Xu, X., Dong, J., & Zheng, J. (2020). The psychological impact of the COVID-19 epidemic on college students in China. *Psychiatry Research*, 287(March), 112934. <https://doi.org/10.1016/j.psychres.2020.112934>
- Cao, Y., Postareff, L., Lindblom, S., & Toom, A. (2018). Teacher educators' approaches to teaching and the nexus with self-efficacy and burnout: examples from two teachers' universities in China. *Journal of Education for Teaching*, 44(4), 479-495.
- Choi, Y., Choi, S.-H., Yun, J.-Y., Lim, J.-A., Kwon, Y., Young Lee, H., & Hwan Jang, J. (2019). *The relationship between levels of self-esteem and the development of depression in young adults with mild depressive symptoms*. <https://doi.org/10.1097/MD.00000000000017518>
- Czenczek- Lewandowska, E., Wyszynska, J., Leszczak, J., Baran, J., Weres, A., Mazur, A., & Lewandowski, B. (2021). Health behaviours of young adults during the outbreak of the Covid-19 pandemic – a longitudinal study. In *BMC Public Health* (Vol. 21, Issue 1). <https://doi.org/10.1186/s12889-021-11140-w>
- Diotaiuti, P., Valente, G., Mancone, S., Falese, L., Bellizzi, F., Anastasi, D., Langiano, E., Dominski, F. H., & Andrade, A. (2021). Perception of risk, self-efficacy and social trust during the diffusion of covid-19 in Italy. In *International Journal of Environmental Research and Public Health* (Vol. 18, Issue 7). <https://doi.org/10.3390/ijerph18073427>
- Eker D, Arkar H, Yaldiz H, ve ark. Çok Boyutlu Algılanan Sosyal Destek Ölçeği'nin Gözden Geçirilmiş Formunun Geçerlik ve Güvenirliği. *Türk Psikiyatri Dergisi* 2001; 12(1):17-25.
- Gariépy, G., Honkaniemi, H., Quesnel-Vallée, A. Social support and protection from depression: systematic review of current findings in Western countries. *Br J Psychiatry*. 2016 Oct; 209 (4) : 284-293. doi: 10.1192/bjp.bp.115.169094.
- Gözüm S, Aksayan S. Hemsirelik Yükseköğretim Dergisi, Cilt:2, Sayı:1. Published online 1999.
- Hu, D., Kong, Y., Li, W., Han, Q., Zhang, X., Zhu, L. X., Wan, S. W., Liu, Z., Shen, Q., Yang, J., He, H. G., & Zhu, J. (2020). Frontline nurses' burnout, anxiety, depression, and fear statuses and their associated factors during the COVID-19 outbreak in Wuhan, China: A large-scale cross-sectional study. *EClinicalMedicine*, 24. <https://doi.org/10.1016/j.eclinm.2020.100424>
- Jibeen, T. (2016). Perceived Social Support and Mental Health Problems Among Pakistani University Students. *Community Mental Health Journal*, 52(8), 1004–1008. <https://doi.org/10.1007/s10597-015-9943-8>
- Karaca, A., Yildirim, N., Cangur, S., Acikgoz, F., & Akkus, D. (2019). Relationship between mental health of nursing students and coping, self-esteem and social support. *Nurse Education Today*, 76(May 2018), 44–50. <https://doi.org/10.1016/j.nedt.2019.01.029>
- Kim, B., Jee, S., Lee, J., An, S., & Lee, S. M. (2018). Relationships between social support and student burnout: A meta-analytic approach. *Stress and Health*, 34(1), 127–134. <https://doi.org/10.1002/smi.2771>
- Klassen, R. M., & Klassen, J. R. L. (2018). Self-efficacy beliefs of medical students: a critical review. *Perspectives on Medical Education*. <https://doi.org/10.1007/s40037-018-0411-3>
- Libin, A. V, Keawphalouk, M. D., Khodayarifard, M., Saleh, D., Camart, N., & Romo, L. (2017). Predictors of Stress in College Students. *Frontiers in Psychology | Www.Frontiersin.Org*, 1, 19. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2017.00019>
- Muyor-Rodríguez, J., Caravaca-Sánchez, F., & Fernández-Prados, J. S. (2021). Covid-19 fear, resilience, social support, anxiety, and suicide among college students in Spain. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 18(15). <https://doi.org/10.3390/ijerph18158156>
- Öcal K, Ender G. Duygusal Zekanın Sosyal Destek Algısı Üzerindeki Etkisi : Öz Yeterlik İnancının Aracı Rolü. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi* 2016;17(36):138–54.
- Pandya, S. P. (2021). Intervention Outcomes, Anxiety, Self-Esteem, and Self-Efficacy with DHH Students in Universities. *Journal of Deaf Studies and Deaf Education*, 26(1), 58–69. <https://doi.org/10.1093/deafed/enaa027>
- Pearlman, R. L., Patel, V., Davis, R. E., Ferris, T. S., Gruszynski, K., Elledge, T., Bhattacharya, K., & Nahar, V. K. (2021). Effects of health beliefs, social support, and self-efficacy on sun protection behaviors among medical students: testing of an extended health belief model. *Archives of Dermatological Research*, 313(6), 445–452. <https://doi.org/10.1007/s00403-020-02123-9>
- Ramón-Arбуés, E., Gea-Caballero, V., Manuel Granada-López, J., Juárez-Vela, R., Pellicer-García, B., & Antón-Solanas, I. (n.d.). *The Prevalence of Depression, Anxiety and Stress and Their Associated Factors in*

- College Students*. <https://doi.org/10.3390/ijerph17197001>
- Ren, Y., & Ji, B. (2019). Correlation Between Perceived Social Support and Loneliness Among Chinese Adolescents: Mediating Effects of Psychological Capital. *Psychiatry Danubina*, 31(4), 421–428. <https://doi.org/10.24869/psyd.2019.421>
- Schönfeld, P., Preusser, F., & Margraf, J. (2017). Costs and benefits of self-efficacy: Differences of the stress response and clinical implications. *Neuroscience and Biobehavioral Reviews*, 75, 40–52. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2017.01.031>
- Tamcan, G., & Dag, I. (2021). The role of self-compassion and perceived social support in the relationship between five-factor personality traits and general psychological symptomatology. *Dusunen Adam*, 34(3), 244–254. <https://doi.org/10.14744/DAJPNS.2021.00144>
- Thompson, G., McBride, R. B., Hosford, C. C., & Halaas, G. (2016). Resilience Among Medical Students: The Role of Coping Style and Social Support. *Teaching and Learning in Medicine*, 28(2), 174–182. <https://doi.org/10.1080/10401334.2016.1146611>
- Yazıcıoğlu Y, Erdoğan S. SPSS uygulamalı bilimsel araştırma yöntemleri. Ankara, Turkey, 2014.
- Yıldırım, M., & Güler, A. (2020). Factor analysis of the COVID-19 Perceived Risk Scale: A preliminary study. In *Death Studies*. <https://doi.org/10.1080/07481187.2020.1784311>